

TL 1041 Kuzey-Doğu (Sibirya) Diyalekt Alanı

Örnek Sınav

1. 20. Yüzyılda Buryat'ya da alfabe alanında yapılan çalışmalar hakkında bilgi veriniz. (25 Puan)

Yazı dilindeki bu karmaşa tabi ki milli birliğin önünde bir engeldi. Yüzyılın başında farklı alfabelerin kullanıldığı Buryat toplumunda modern yazı dilinin inşası ve onunla ilintili olan alfabe seçimi çalışmaları kapsamında 1902 yılında Latin alfabesine geçiş fikri ile birlikte, Buryat toplumu yazı dili inşası ve alfabe seçimi konusunda farklı tartışmalara sahne olmuştur.

Alfabe seçimi ve yazı dilinin standardizasyonu konusunda başlıca üç farklı akım oluşmuştur.

Birinci akım, B.B. Baradin ve arkadaşları Latin harflerine geçişin gerekliliğini savunuyorlardı.

İkinci akım, B. Badmayev Buryatların kendi yazı dillerinin olması fikrini reddediyordu. B. Badmayev'e göre zaman içerisinde kaçınılmaz bir şekilde Buryatlar Ruslar arasında asimile olacaklardır ve bu süreç içerisinde Buryat dili de yok olacaktır. Bu nedenden dolayı B. Badmayev ve onun gibi düşünenler Rus dilinin yazı dili olarak kabul edilmesinden yana idiler.

Üçüncü akım, Ts. Jamtsarano, G. Ts. Tsıbıkov ve B. Bambayev gibi aydınlar hem Latin harflerine geçişe hem de Kiril harflerine geçiş fikrine şiddetle karşı çıkarak yabancı alfabelerin kabulünün kültürel erozyon ile sonuçlanacağını altını çizmekteydiler.

2. Buryat alfabesinin oluşumu safhasında Agvan Dorjiev grubu olarak bilinen grubun temel fikirleri neydi? (25 Puan).

Alfabe ve oluşturulacak yazı dili konusunda daha muhafazakar bir tutum izleyen Agvan Dorjiev gurubu diye

de adlandırılan, Ts. Jamtsarano liderliğindeki grup eski Moğol alfabesini koruma taraftarıydı.

Rus alfabesine geçiş ve Rus dilini yazı dili olarak alma fikrine karşı, Ts. Jamtsarano'nun batı taraftarı M. Bagdanov'a karşı verdiği fikir mücadelesi *Sibirskiye Vaprosı* isimli dergide uzun bir süre yayınlanmıştır. Millî **kimliğin korunması yönündeki** bu makalelerde, ortak dil ve eski Moğol alfabesi konuları Ts. Jamtsarano tarafından M. Bagdanov'a karşı, din ve kültür ile birlikte millî kimliğin vazgeçilmez bir unsuru olarak ortaya konulmuştur.

Ts. Jamtsarano batıcılık ile başlayan Rus etkisine ve Rus harflerinin benimsenmesine karşı kültürel panmongolizm fikrini ileriye sürerek, ortak Moğol kültür ve geleneklerinin yanında dil unsurunun geliştirilmesi hususuna da değinir ve bu bağlamda Agvan Dorjiev geliştirdiği yeni Mongol-Buryat alfabesinin yaygın bir biçimde kullanılmasına işaret etmiştir. Dil konusunda Ts. Jamtsarano Buryatların kendilerine ait bir alfabe ve özgün bir literatüre sahip büyük Moğol halkının bir parçası olduğunu, bunun tersi bir durumun Ruslaşma politikalarının Buryat tarihine ve Buryat Moğol kültürel bütünlüğüne zarar vereceğini belirtir. Rus misyoner transkripsiyonuna ve Rusça eğitime karşı Buryat otonomisinin güçlendirilmesine paralel olarak okulların millileştirilmesi, Buryat dilinde okur yazarlığın geliştirilmesi içinse ders kitaplarının basımı, kitapların Buryat dili ve alfabesinde basılması konularına bu tartışmada uzun uzadıya değinilmiştir.

3. Buryat alfabesinin oluşturulması esnasında modernist akım olarak bilinen grubun temel fikirlerini yazınız. (25 Puan).

batılı modern düşünce akımını temel alan ve eski Moğol alfabesinin oluşturulacak olan modern yazı dili için yetersiz olduğunu belirten bir diğer modernist grup B. Baradin önderliğinde Latin alfabesine geçişi savunmakta idi.

B.B. Baradin ve kendisine yakın olan kişilerin eski Moğol alfabesinin yetersiz olduğu hakkında görüşlerini şu şekilde sıralıyorlardı.

a) Bu alfabede tek bir ses tek bir harfe karşılık gelmiyor, seslerin 2-4 harf ile ifade edilmesi bu alfabe ile okuma yazma ve imla oluşturmayı fevkalade zorlaştırıyordu.

b) Kelimenin okunması ve yazılması kişinin o kelimeyi tanınması ile mümkündür.

c) Genel bir imla noksanlığı metinlerin okunmasında karışıklıklara neden olmaktadır ve bu durum yazının standart şekilde okunmasına engeldir.

d) Bu alfabe Moğolların yaşayan lehçelerinin ses birliğinin iletimi için elverişli olmadığı gibi aynı zamanda dışarıdan alınan terimler ve kelimelerin aktarımı için de elverişli bir alfabe değildir.

e) Dikey yazım biçimi özellikle fizik, matematik ve doğal bilimlerde ders kitapları ve bilimsel literatürün yazımında aşılabilir teknik güçlüklerle yola açmaktadır. Yine aynı şekilde, dikey yazı biçimi ve matematik, kimya formüllerinin kombinasyonu bu tip yazı ile aşılabilir teknik güçlüklerle karşılaşır.

f) Dikey yazı ile yabancı (Avrupa) kökenli kelime, terimler, sayılar ve formüllerin kombine bir şekilde yazılması matbaa dizgisi tekniği açısından karışıklıklara yol açmaktadır.

g) Bir dilin modern toplumsal kültürü ve devletin dili olabilmesi için bu dilin daktilo ile yazılabilmesi gerekir. Stenografi ve daktilo yazımı eski Moğol alfabesine uygun değildir.

4. Günümüz Tuva Cumhuriyetinin tarihsel planda Moğol dili ile olan ilişkisi hakkında bilgi veriniz. (25) Puan.

İ.V. Otroşenko (2015)' nun B. Ya. Vladimirtsov (1989), Adrianvo (2007), Oşukov (2007), Maslov (1933), Tatarintsev (1975), Maslov (1933), Tatarintsev (1976), Kuular (2012), Ulanova (1988) gibi tarihçilerin çalışmalarına referans vererek Moğol dilinin Uryanhay'da hem bürokratik hem de edebi ve güncel yaşamda etkili olduğunu belirtmektedir. Özellikle, Mançu-Çin hâkimiyeti sırasında bölgede Budizm'in devlet dini olarak ilan edilmesi ile birlikte bürokraside ve Budist tapınaklarında kurulan eğitim merkezlerinde Tibet dilinin yanında eski Moğol alfabesinin de kullanıldığını görmekteyiz. Öyle ki 1930 yılına kadar Tuva eliti ve bürokratik sınıf Moğol diline hâkim olduğu gibi yine Moğolca gazete okumaya devam etmişlerdir. Yine 1930' lu yıllara kadar Tuva'lı Lamalar Batı Moğolistan'daki ve Halha'daki manastırlarda eğitim almaktaydılar. Benzer şekilde Tuva yönetiminin üst düzey yetkilileri de çocuklarının ileride devlet yönetiminde yer alabilmeleri amacı ile Moğolistan'daki okullara yollamaktaydılar.

Dolayısı ile Moğol kültürü ve dünyası ile olan bu güçlü etkileşim sonucunda Tuva edebiyatı Moğol dilinde doğmuştur. 19. Yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan Tuva edebiyatı ve 1911 yılından sonra ki yıllıklar Moğolca yazılırken aynı şekilde 1930' lu yıllara kadar yine Moğol dilinde yazılmaya devam edilmiştir.

Diğer taraftan Moğol dilinin toplumun önemli bir kısmı tarafından da kullanıldığı tespit edilmiştir. 1930' lu yıllara kadar gerek Tuvalar gerekse Moğollar bir birlerinin bölgelerine gitmekte ve ticaret ilişkilerini

sürdürmekteydiler. Bunun yanında Tuva nüfusunun bir kısmı da Moğol topraklarına yıllık olarak göç etmekteydiler. Özellikle Tannu-Ula ve Kosol Gölü gibi Moğol dünyası ile etkileşimin güçlü olduğu bölgeler de yaşayan Tuvalıların iki dilli oldukları belirtilmektedir. Güney bölgeleri olan Ovyur, Mongun-Tayga ve Erzin bölgelerinde Tuva dili önemli derecede Moğol dilinden kelime almanın yanında Moğolcanın fonetik sisteminden de etkilenmiştir. Diğer taraftan, Tere-Hol ve Erzin bölgelerinde Moğol dili iyi bir şekilde kullanılırken, “Türk” dili’nin kullanımı ise yeterli değildir. Evde Moğol dilinin kullanıldığı bu bölgelerde sonuç olarak okul öncesi çocukların “Türk” dilini bilmedikleri tespit edilmiştir. Aynı şekilde Tere-Hol bölgesinde yaşayan Kırgızlar iyi Moğolca konuşurlarken “Türk” dilini zayıf konuşmaktadırlar. Kırgızların doğu grubu ana dil olarak Moğolcayı öğrenmiş ve “Türk” dilini hiç konuşmamaktadırlar. Kırgızların dışında da Tuva’nın güney bölgeleri için bu tespit geçerliliğini korumaktadır. Tuva’nın güney doğusunda yaşayan nüfus aktif olarak Moğolcayı kullanırken “Türk” dilini bilmemektedir. Moğolcayı aktif olarak kullanan Soyan, İrgit, Çoodu ve Kırgıs soy gruplarının komşu Moğol soy grupları ile karışmış oldukları görülmektedir. Sonuç olarak, özellikle dil devrimi öncesinde Tuva’nın içerisinde farklı dillerin konuşulduğu görülmektedir. Fakat, Moğol ve Türk dilleri ikilemi dışında Tuva’da konuşulan Türk dili de farklı lehçelerden meydana gelmiş olup bölgelere göre farklılık göstermektedir.